

фонетические новообразования, типичные для определенного ареала, могут служить одним из надежных источников изучения специфических черт говора или наречия. Привлеченные для исследования фольклорные материалы с Подляшья полно и системно отражают особенности консонантизма архаического подляшского говора, в частности воспроизводят различия в частотности употребления отдельных согласных, особенности депалатализации согласных, а также последствия позиционных и нерегулярных звуковых изменений. Приведенный и проанализированный материал позволяет утверждать, что ареал большинства фиксированных на Подляшье фонетических явлений продолжается как минимум в западнополесских говорах, шире – и в других говорах Полесья, что позволяет квалифицировать подляшские говоры как украинские.

Ключевые слова: подляшский говор, консонантизм, позиционные изменения согласных, депалатализация, инновация.

Hrytsevych Yu. Consonant Features of Pidliashshia's Dialects in I. Ihnatyuk's Folklore Records.

The original isolation of Pidliashshia's dialects determines the problem of their status: disputes, what language they belong to – Polish, Byelorussian or Ukrainian, are between scientists even today. The typical consonant features of Ukrainian dialects in Pidliashshia are analyzed in this article on the base of local oral-poetical texts records organized by I. Ihnatyuk. It is determined that folklore texts are saving the archaic linguistic phenomena and phonetic new formations, typical for a certain area. That is why folklore texts can be used as reliable sources in the process of dialect specific features studying. Pidliashshia's folklore materials that were used in our research can present full and systematic demonstration of consonant features in archaic Pidliashshia's dialects. Folklore materials reproduce differences in frequency of some consonant using, features of consonant depalatalization and also consequences of positional and irregular sounds changes. The material that is represented and analyzed allows to consider that area of the most typical phonetic phenomena stretch at least for western-Polissyan dialects, wider – northern-Ukrainian language continuum. This fact allows to characterize Pidliashshia's dialects as Ukrainian.

Key words: Pidliashshia's dialects, consonant features, positional changes of consonants, depalatalization, innovation.

Юрій Громик
(Луцьк)

УДК 811.161.2'282.3'342(477.82)

**КОМБІНАТОРНІ ЗВУКОВІ ЗМІНИ В ПОЛІСЬКІЙ ГОВІРЦІ
СЕЛА ЛІПНЕ: АСИМІЛЯЦІЯ, ДИСИМІЛЯЦІЯ**

У статті проаналізовано найбільш частотні комбінаторні звукові зміни на матеріалі поліської говірки села Липне², зокрема детально прокоментовано структури з наслідками асимілятивних та дисимілятивних модифікацій. З'ясовано, що комбінаторні звукові зміни – одне з суттєвих джерел поповнення кількісного складу лексики говірок та суттєва риса їх фонетичної системи. Серед чинників, що зумовили велику частотність таких змін у досліджуваній говірці, найбільш дієвими були евфонія, деетимологізація, народна етимологія, аналогічні вирівнювання, відитовхування від специфічних рис суміжних діалектів та мов, а також неточне відтворення структури іншомовного слова при його запозиченні. Розширено ареалогічну інформацію про фонетичні модифікації цього типу в українських діалектах. Установлено, що внаслідок комбінаторних фонетичних модифікацій у поліських говірках склався помітний шар вторинних, пізніх за часом появи структур, які, що характерно, часто не формують чітко окреслених ареалів і поза досліджуваним говором або й конкретною говіркою не фіксовані.

Ключові слова: поліська говірка, комбінаторні звукові зміни, асиміляція, дисиміляція.

² Село Липне (місцеві варіанти назви – *Ліпни*, *Ліпн'ї*) належить до Ківерцівського району Волинської області і розташоване в ареалі середньополісько-західнополіського пограниччя.

Постановка проблеми. В основі вивчення комбінаторних змін звуків лежить усвідомлення того факту, що в мовленнєвому потоці чіткого розмежування артикуляційних фаз (екскурсії, витримки і рекурсії) нема: постійно відбувається накладання артикуляції одного звука на інший, у зв'язку з чим виникають звукові зміни різного характеру.

Основні типи комбінаторних модифікацій приголосних – асиміляція і дисиміляція. Ці звукові явища, за спостереженнями багатьох дослідників, – невід'ємна риса фонетичної системи українських діалектів, у тому числі поліських. Разом із тим на матеріалі північноукраїнських говорів подібні модифікації вивчені мало (пор. [1]). Дотеперішні поодинокі фіксації відповідних словоформ у лексикографічних та інших працях не дають повного уявлення про характер цих змін, їх частотність та ареали. Досі не з'ясовано ряд суміжних теоретичних проблем: чинники, які зумовлюють велику частотність комбінаторних звукових модифікацій у поліських говірках; визначальні тенденції цих змін; відносна хронологія відповідних явищ тощо. Для системного вивчення комбінаторних фонетичних змін на діалектному матеріалі потрібна інформація з кожної української говірки.

Мета дослідження – аналіз умов та результатів комбінаторних звукових змін асимілятивного й дисимілятивного типу на матеріалі однієї поліської говірки. Реалізація мети передбачала виконання таких конкретних завдань: зі спонтанного мовлення поліщуків дібрати слова і словоформи, що відображають наслідки асимілятивних та дисимілятивних змін у консонантних групах; проаналізувати фонетичну структуру кожного дібраного діалектизму; з'ясувати умови, що спричинили комбінаторні звукові зміни, та результати цих змін; систематизувати опрацьований фактаж відповідно до традиційної класифікації комбінаторних фонетичних модифікацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. У липенській говірці великою кількістю прикладів представлено всі види асиміляції приголосних.

Із-поміж зумовлених фонетичним уподібненням структур домінують форми з регресивною суміжною асиміляцією. Простежено уподібнення цього типу за твердістю в консонантній групі [л'н] > [лн]: мѐлник, начáлник, Пумина́лница «поминальна субота», купáлница «жінка, яка копає картоплю», мазíлница «жінка, яка білить хату», настíлница «скатерка», гудувáлник, пусивáлник «учасник обряду вішунання з Новим роком», г'íбилница «велика кількість чогось», вулучíлно «подарунок хресних батьків хрещеникам на Великдень», вулучíлник «другий день Великодня», вмисéлни «спеціальний», вмислéлно «навмисно, спеціально», вис'íлни, вис'íлник'і «учасники весільного обряду», шчúлни, так само [л'ц] > [лц]: крилцѐ, пáлци, ралцѐ «плуг для обгортання», [л'ч] > [лч]: пáлчик, галагóлчик «дзвіночок», [л'ш] > [лш]: пувис'íлшчина «гостювання після весілля» тощо.

*Продуктивний механізм регресивної суміжної асиміляції за глухістю, що виявляє себе, скажімо, в континуантах псл. *bъcѣla, *bъcѣla: пчу́ла, пчу́лка, а нерегулярно – в багатьох консонантних сполуках типу «дзвінкий + глухий», як-от: ск'іпка «скибка», бл'уска «блуска», ніско «низько», д'áт'ко «дядько», клáтка «кладка», суло́тк'і «солодкий», лішко «лішко» тощо, так само нерегулярно в кінці слів: за́мош «заміж», вб'іт «обід», куло́д'ас «колодязь» і под. Часом глухий приголосний, що в такий спосіб постав на місці дзвінкого, за тенденцією до вирівнювання звукового складу кореневих морфем або через деетимологізацію зберігається навіть перед голосним, як-от: крúшка «кружка» – с тих крушо́к, крúшичка; куло́д'ас – в куло́д'аси; не́гл'ат «людина, «похмура, невдоволена, непривітна людина» < псл. *neględъ [8, с. 85] – не́гл'атувати «похмурий, невдоволений, непривітний».*

Окрім того, простежено регресивну суміжну асиміляцію за дзвінкістю у структурах [чв] > [Ув]: Увал «чвал», вУвалá «учвал», [ц'в] > [V'в]: V'вах «цвях», [пл] > [бл]: блóмба «пломба», блумб'іруват' «пломбувати», [тp] > [др]: свѐдр / свѐдир, свѐдрик «светр»; за способом творення – у групах [вн] > [мн]: кумн'ір «комір», кумнѐрик «комірець», пор. пол. kołnierz [3, с. 538], пурумн'áт' «порівняти», с'брумно «все рівно», [тч] > [ч:] к'іч:ин / т'бч:ин «тітчин», шчóч:ик «лічильник», гуч:ині́т' / ч:ині́т' «відчинити», гуч:úстит' / ч:úстит' «відчистити», гуч:ипі́ц:а / ч:ипі́ц:а «відчепитися», ч':іпно «будь-як, аби відчепилися», навіть зі стягненням: вчим «вітчим», [тц] > [ц:] ц:иді́т' «відцідити», к'іц:и / т'бц:и «тітці», пу ні́ц:и «по нитці», на плі́ц:и «на плитці», [тс] > [цс]: цслужі́т' «відслужити», цслуні́т' «відслонити»,

ц':ул', ц':ул'а, ц':ул'іка, ц':ул'ічка «звідси», [тш] > [чш]: гучшуруват' / чшуруват' «відшурувати»; за глухістю і способом творення – [дц] > [тц] > [ц:] з можливим наступним стягненням подовженого консонанта: вдина́ц:ит' / вдина́цит', штирна́ц:ит' / штирна́цит', симна́ц:ит' / симна́цит', два́ц:ит' / два́цит', дваце́тиро, трі́ц:ит' / трі́цит', трице́тиро, [дч] > [тч] > [ч:]: пуч:ита́т' «підчитати», гурі́ч:ик «квітник» < *городьчикъ, [дш] > [тш] > [чш]: пучшихуват' «підготувати», пучшиховани «підготовлений», пучшчитат' «підрахувати»; за місцем і способом творення – [гр] > [др]: здра́йа «згряя; гурт людей», [й'н'] > [н':]: стрі́н'і «двоюрідний», пор. псл. *strujъ «брат батька» [6, с. 442] (звук [н'], що постав у такий спосіб на місці [й], у зв'язку з тенденцією до вирівнювання звукового складу кореневих морфем зберігається й перед голосним: стринéчни «двоюрідний»).

Чимало прикладів прогресивної суміжної асиміляції. Помічено уподібнення цього типу за дзвінкістю у звукосполюках [рт] > [рд]: кардо́н «картон», [нч] > [нU]: гу́панUа «опанча; недбало одягнена людина»; за способом творення – в консонантних сполюках [мй] > [мн']: мн'áсо, мн'ач, мн'ат', мн'ак'і, симн'á, по́лумн'е, йі́мн'е «вим'я», с'і́мн'е, йі́мн'е́ / мн'е «ім'я», [шт] > [шч]: шчикату́рив, шчикату́рка, шчикату́р, [шч] > [ш:] з наступним стягненням подовженого: шо «що», шос' «щось», ше «ще», ше́но «щойно», [с'т'] > [с'ц']: кус'ц'ума́ха, кус'ц'у́ра «велика кістка», г'ус'ц'у́лка «підметка у взутті», впо́внус'ц'і «повністю, цілком», вмо́лдус'ц'і «замолоду», ра́дос'ц'і́, ду́рос'ц'і́, ста́рос'ц'і́, мо́лдос'ц'і́, кре́нос'ц'і́ «здоров'я, сила», пу́стут'е́лос'ц'і́ «порожнина», до́брос'ц'і́ «доброта», висе́лос'ц'і́ «радість», ві́л'гос'ц'і́ «вологість», со́бствилнос'ц'і́ «власність» та под., [нс] > [нц]: канце́рва «консерва», пенці́йа «пенсія», [нш] > [нч]: ме́нчи, ра́н'чий, ра́н'ч «раніше», г'інчи «інший», г'інчий, г'інч «інакше», [д'в] > [д'б]: ле́д'бо, ле́д'би, ле́д'бий «ледве»; за місцем і способом творення – у групі [рй] > [рд']: н'ір'д'е «пір'я», Ма́рд'а «Мар'я», [дв] > [др]: пу́л'індрі́ца / пу́л'ундрі́ца «полядвизця», пор. пол. *połędwica* [5, с. 506].

Виявлено форми, що склалися в результаті накладання кількох різних за напрямом контактних асимілятивних змін. Регресивна асиміляція за дзвінкістю [с'д] > [з'д], наступна прогресивна асиміляція за м'якістю [з'д] > [з'д'] і способом творення [з'д'] > [з'V'] сформували звукову структуру прислівника уз'V'ó / гуз'V'ó «осьде, ось тут», так само і похідних гуз'V'ogó / уз'V'ogó, гуз'V'iká / уз'V'iká, гуз'V'ikagó, уз'V'ikagó. У випадку самуше́ч.и «божевільний» спершу відбулася регресивна суміжна асиміляція за глухістю і способом творення [дш] > [тш] > [чш], а відтак – прогресивна асиміляція за способом творення [чш] > [ч:].

Кількома прикладами представлено уподібнення на віддалі. Результати регресивної дистантної асиміляції за способом творення можна вбачати у розвитку [п..н'] > [м..н']: ск'і́мин' «лютий мороз», пор. діал. *скі́пень* «т. с.», похідне утворення від *ски́питися* «згущаючись, перетворитися в грудку (про затверділу від морозу землю і под.)» [6, с. 271], [л..р] > [р..р]: н'і́рура́ма «пилорама», [л..р] або [н..р] > [р..р]: парама́р «паламар», пор. церковнослов'янське *пономарь* [5, с. 259] (можливо, *парама́р* – результат синкопи у структурі засвідченого пам'ятками грецизму *парамонарь* «т. с.» [5, с. 259]), [ц..с] > [с..с]: сал'сисо́н «свинячий шлунок, начинений шматочками м'яса, сала, легень», пор. пол. *salceson* «вид ковбаси» [6, с. 170], [ж..л] > [U..л]: Ууло́ «жало бджоли», [з'..б] > [V'..б]: V'áбра «зябра»; за місцем творення – [н'..м] > [м'..м]: м'і́мка «німа дівчина», м'і́мци «німці», миме́цк'і «німецький», маркума́н «наркоман», [г..й] > [й..й]: йі́ро́й «безтурботна людина» < *геро́й*, йі́ро́йка «безтурботна жінка» < *геро́йка*, йі́ро́йство «безтурботність» < *геро́йство*; за місцем і способом творення – [й..р] > [н..р]: накрáз «якраз»; за дзвінкістю – [ч..м] > [U..м]: Уу́ма «хвороба, біда, напасть (?)» (мабуть, пов'язане з *чума́*). Результат прогресивної дистантної асиміляції за способом творення відображає структура [т..з] > [т..т]: т'і́л'і́в'і́т'ор / тил'і́в'і́т'ор / тили́в'і́т'ор «телевізор» (переробка й переосмислення запозиченої лексеми могли відбутися за зразком близького їй за звучанням слова *в'і́т'ор* унаслідок народної етимології); за місцем творення – [м..в] > [м..м]: мидме́д' / мидм'і́д' «ведмідь», мидме́дик, пор. псл. **medvěď* [2, с. 344]; за дзвінкістю – [р..л] > [р..б]: гри́б «грип, вірусне захворювання», [б..к] > [б..г]: наба́г'ер < *наба́к'ер* «набакир», [л..т] > [л..д]: ку́луді́ «колготки», [з..к] > [з..г]: зига́т' «дорікати», зигну́т' «дорікнути», пор. діал. *зікати* «кричати», похідне від псл. **zuckъ* «звук, голос» [3, с. 261]. Звукове оформлення лексеми *лубин* «люпин» засвідчує накладання наслідків двох дистантних асимілятивних змін – регресивної за твердістю і прогресивної за дзвінкістю: [л'..п] > [л..б].

Звукова структура деяких лексем маніфестує наслідки дисиміляції в консонантних групах, причому домінує контактне регресивне розподібнення, зокрема за способом творення у групах [н'к] > [йк]: всейк'і / вс'ейк'і, малейк'і, долійка, старейк'і, висок'ійк'і, далек'ійко, ранейко, півнийко, блізийко, лег'ійко, злиг'ейка, мулудейк'е тощо, [кт] > [хт]: ліхт'е «лікоть», ліхт'і «лікті», йіхтар «гектар», трактор, трахтурец, дохтор, духтурец, дирехтор, прахт'іка, спрахт'ікуват', продухти, [чл] > [шл]: шлєку «вживано як звертання до чоловіка чи жінки з метою активізації уваги співрозмовника та логічного виділення змісту подальшого повідомлення», пор. пол. *człek* «людина», *człeku* «хтось, хто-небудь (у звертаннях)» [9, с. 110], [чт] > [шт]: штґіри / шт'іри, вштирох, штироїка, штирнац'ит' / штирнацит' / штиринацит', штирнацитиро, [ч:] > [шч]: Нимешчина «Німеччина», Нел'ушчин, пор. варіант жіночого імені Нел'учка, [н:] > [лн]: с'ілник «матрац, наповнений сіном; надто товста людина», сѳпствилни «власний», сѳпствилнос'ц' «власність», пор. рос. *собственный, собственность*, [мн] > [вн]: клѳвн'а «різновид ятера», пор. нсл. **klombnja* [3, с. 446], [н':] > [д'н']: стрід'н'і «двоюрідний» < стрін'і «т. с.» (про походження форми стрін'і йшлося вище), [зв] > [Vз]: Vвинѳ «ланка», пор. нсл. **zveno* [3, с. 249], [хи] > [ки]: сукши «більш сухий», сукш, сукший «більш сухо», тукши «більш тихий», тикш, тукший «більш тихо», плѳкши «гірший», плѳкш, плѳкший «гірше», пор. плѳх'і «поганий», плѳхо «погано»; за місцем творення у групах [мб] > [нб]: конбайн, конбайн «комбайн», банбула, банбулєца «бамбула, тютій», [мн] > [нп]: канпѳт «компот», [дл'] > [гл']: гл'а «для», [сд] > [йд]: шейдис'ат «шістдесят»; за глухістю – [тк] > [дк]: сѳдка «доба», сѳдк'і «вузький прохід між господарськими будівлями», пор. нсл. **s'ьтка* [6, с. 485] (дзвінкий [д], що постав на місці глухого [т], зберігається навіть перед голосним: двоїе сѳдук; зайді в сѳдучк'і д Маріни).

Прогресивна суміжна дисиміляція представлена розподібненням за способом творення у структурах [з':] > [з'V']: руз'V'ава, руз'V'авл'ака, руз'V'авл'ани, руз'V'авит', руз'V'авкувати «неуважний», [з':] > [з'д']: руз'д'ава, руз'д'авл'ака, руз'д'авл'ани, руз'д'авит', руз'д'авкувати «неуважний», [нт] > [нц]: анцихрист «антихрист». У випадку стуришмака «сторчма» можна говорити про регресивно-прогресивну дисиміляцію за способом творення [рчм] > [ршм].

Спостережено виразні приклади дисиміляції на відстані, зокрема регресивне розподібнення за способом творення в консонантних групах [р..р] > [л'..р]: кал'ідѳр «коридѳр», л'івѳл'вир «револьвер», л'івизѳр «ревизѳр» кал'ікатѳра «карикатѳра; кумедна людина», л'ікт'ѳр «рекѳтир; розбійник», [н'..н] > [л'..н]: кул'ушїна «конюшина»; за місцем творення – у структурах [в..м] > [й..м]: йїмн'е «вим'я», [м..б] > [н..б]: найбѳт', набѳт' «мабуть», [м..в] > [н..в]: навпа «мавпа», [т..т] > [к..т]: к'їтка «тітка», к'їтрад' «зошит» < *тетрадь [6, с. 562], [д..з] > [г..з]: г'їзил' «дизель-потяг», [д..т] > [г..т]: Гм'їг'ѳр «Дмитро», [к..к] > [т..к]: табачѳк «кабачок», [г..к] > [й..к]: йїркац'а «гиркатися, сваритися», йїхтар «гектар» (про зміну [кт] > [хт] мовилося вище); за місцем і способом творення – у групі [н..м] > [г..м]: гаркуман «наркоман», [д'..т] > [й'..т]: йїтлина, йїтлінка «дрїбнолиста конюшина», пор. нсл. **detelina* [3, с. 154], [д'..с] > [й'..с]: йїасла «ясна», пор. нсл. **deslo* [7, с. 557]; за м'якістю – [т'..л'] > [т'..л']: тул' «тюль», тул'ка «тюлька», тул'пан «тюльпан», [т'..т'] > [т'..т']: туг'їн «тютюн»; за глухістю – [г..з] > [к..з]: маказїн «магазин» < магазїн, де [г] відбиває польський вплив, пор. пол. *magazyn* [4, с. 351]. Унаслідок прогресивної на віддалі дисиміляції за дзвінкїстю [б..д] > [б..т] було оформлено іменник битѳн «бїдон», за м'якістю [д'..т'] > [д'..т] – д'ѳхт «дѳготь», [н'..т'] > [н'..т] – н'ѳхт «нїготь» (про появу в цїй формі [ѳ] вже йшлося), [т'..н'] > [т'..н]: прѳст'їн «прѳстїня». Прояв прогресивно-регресивної дистантної дисиміляції за способом творення [х..з'..й] > [х..V'..й] можна вбачати у фонетичному оформленні лексем хаV'айїн, хаV'айка, хаV'айск'і, хаV'айство, хаV'айнуват'. Розвиток [т'..т'] > [т'..к'] у слові тук'їн «тютюн» поєднує наслідки двѳх рїзних за характером і напрямком дистантних дисимілятивних змін – прогресивної за місцем творення та регресивної за м'якістю.

Натомїсть без наслідків регресивної на віддалі дисиміляції за місцем творення в говірці представлено іменник стїрта «скирта», пор. вихїдне для нього лит. *stirta* «т. с.» [6, с. 272].

Часом звукова структура говіркового слова маніфестує накладання комбїнаторних модифїкацій асимілятивного й дисимілятивного характеру. Наприклад, прийменник гла «для» склався в результаті регресивної сумїжної дисиміляції за місцем творення [дл'] > [гл'] та прогресивної контактної асиміляції за твердістю [гл'] > [гл]. Компаративні форми лѳкши «більш

легкий», *леки*, *лєкиий* «більш легко», *дурóкии* «більш дорогий», *дурóки*, *дурóкиий* «більш дорого» засвідчують поєднання регресивної суміжної асиміляції за глухістю та регресивної суміжної дисиміляції за способом творення: [гш] > [хш] > [кш]. У випадку *вікши* «вищий», *вики*, *вікшиий* «вище» спершу відбулася регресивна контактна асиміляція за місцем і способом творення [сш] > [ш:], а згодом – регресивна суміжна дисиміляція за місцем і способом творення [ш:] > [кш]. Звукова структура форм *нікши* «нижчий», *ники*, *нікшиий* «нижче», *блікши* «ближчий», *блики*, *блікшиий* «ближче», *слікши* «більш слизький», *слики*, *слікшиий* «більш слизько» склалася в результаті такої поліетапності комбінаторних модифікацій: [зш] > [жш] – регресивна контактна асиміляція за місцем і способом творення, [жш] > [ш:] – регресивна контактна асиміляція за глухістю, [ш:] > [кш] – регресивна суміжна дисиміляція за місцем і способом творення. У структурах, що постали шляхом зрощення вказівної частки *онь* [5, с. 189] із прислівником *де*, пор.: *гун'V'é / ун'V'é / н'V'e*, *гун'V'ó / ун'V'ó / н'V'ó*, *гун'V'огó / ун'V'огó / н'V'огó*, *гун'V'іка / ун'V'іка / н'V'іка*, *гун'V'ікагó / ун'V'ікагó / н'V'ікагó*, *гун'V'ічкагó / ун'V'ічкагó / н'V'ічкагó*, можна простежити наслідки прогресивної контактної асиміляції за м'якістю [н'д] > [н'д'] та наступного прогресивного суміжного розподібнення за способом творення [н'д'] > [н'V'].

Висновки. Нерегулярні звукові модифікації асимілятивного та дисимілятивного типу – одне з суттєвих джерел поповнення кількісного складу лексики говірок та суттєва риса їх фонетичної системи. Серед чинників, що зумовили велику частотність таких змін, найбільш дієвими були евфонія, деетимологізація, народна етимологія, аналогічні вирівнювання, відштовхування від специфічних рис суміжних діалектів та мов, а також неточне відтворення структури іншомовного слова при його запозиченні. Унаслідок комбінаторних фонетичних модифікацій у полських говірках склався помітний шар вторинних, пізніх за часом появи структур, які, що характерно, часто не формують чітко окреслених ареалів і поза досліджуваним говором або й конкретною говіркою не фіксовані.

ЛІТЕРАТУРА

1. Громик Ю. В. Деякі нерегулярні звукові модифікації у структурі західнополіських прислівників / Ю. В. Громик // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. – Луцьк : РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 1999. – № 15. – С. 28–31.
2. Етимологічний словник української мови : у семи томах / За ред. О. С. Мельничука. – К. : Наукова думка, 1982. – Т. 1. – 631 с.
3. Етимологічний словник української мови : у семи томах / За ред. О. С. Мельничука. – К. : Наукова думка, 1985. – Т. 2. – 570 с.
4. Етимологічний словник української мови : у семи томах / За ред. О. С. Мельничука. – К. : Наукова думка, 1989. – Т. 3. – 552 с.
5. Етимологічний словник української мови : у семи томах / За ред. О. С. Мельничука. – К. : Наукова думка, 2004. – Т. 4. – 656 с.
6. Етимологічний словник української мови : у семи томах / За ред. О. С. Мельничука. – К. : Наукова думка, 2006. – Т. 5. – 703 с.
7. Етимологічний словник української мови : у семи томах / За ред. О. С. Мельничука. – К. : Наукова думка, 2012. – Т. 6. – 566 с.
8. Шульгач В. П. Нариси з праслов'янської антропонімії / В. П. Шульгач. – К. : Довіра, 2008. – Ч. I. – 413 с.
9. Mały słownik języka polskiego. – Warszawa : PWN, 1999. – 1181 s.

Громик Ю. Комбинаторные звуковые изменения в полесском говоре села Липно.

В статье проанализированы комбинаторные звуковые модификации на материале полесского говора села Липно, в частности детально прокомментированы структуры с последствиями ассимилятивных и дисимильятивных изменений. Выяснено, что комбинаторные звуковые изменения – одно из существенных источников пополнения количественного состава лексики говоров и существенная черта их фонетической системы. Среди факторов, обусловивших большую частотность таких изменений в исследуемом говоре, наиболее действенными были эвфония, деэтимологизация, народная этимология, аналогические выравнивания, отталкивание от специфических черт смежных диалектов и языков, а также неточное воспроизведение структуры иноязычного слова при его заимствовании. Расширена ареалогическая информация о фонетических модификациях этого типа в украинских диалектах. Установлено, что в результате комбинаторных фонетических модификаций в полесских говорах сложился заметный слой вторичных, поздних по

времени появления структур, которые, что характерно, часто не формируют четко очерченных ареалов и вне исследуемого диалекта или конкретного говора не фиксированы.

Ключевые слова: полесский говор, комбинаторные звуковые изменения, ассимиляция, диссимиляция.

Hromyk Yu. Combinatorial Sound Changes in the Polissia Dialect of the Village Lypne.

The most frequent combinatorial sound changes of the Polissia dialect of the village Lypne are analyzed. The structures of the assimilative and dissimilative modifications are provided with detailed comments. It is found out that combinatorial sound changes are one of the most essential sources of the replenishment of the quantitative constitution of the dialectal vocabulary as well as a significant feature of their phonetic system. Euphony, de-etymologization, folk etymology, analogous alignment, dependence on the specific features related to the adjacent dialects and languages as well as an inaccurate reproduction of the structure of the foreign word in the course of its borrowing are among the most effective factors that led to the increase in the frequency of such changes in the dialect which is investigated. Areological information about the phonetic modifications of this type in the Ukrainian dialects is expanded. It is established that a noticeable layer of the secondary structures, which appeared later, was formed as a result of combinatorial phonetic changes in Polissia dialects. These structures do not form well-defined areas and they do not exist outside the dialect under investigation.

Key words: Polissia dialect, combinatorial sound changes, assimilation, dissimilation.

Ольга Діброва
(Харків)

УДК 811.161.2'42

**ТОПОНІМИ ЯК ОБ'ЄКТ МЕТАФОРИЧНИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ
У ПОЕЗІЯХ БОРИСА ОЛІЙНИКА**

З'ясовано особливості топонімів як об'єктів метафоричних інтерпретацій у мовно-поетичній площині Бориса Олійника. Проаналізовано вірші, звідки можна виокремити, що поетичний топонім «переростає» рамки семантики локалізації, насичується новими конотаціями, символізується, стає важливим засобом емоційно-образного розгортання художньої структури. Виокремлено символічне значення топонімів, досліджено специфіку їх образно-визначальних особливостей функціонування в поетичних текстах Бориса Олійника. Виявлено специфічні риси метафор Бориса Олійника, зроблено спробу лінгвістичної інтерпретації метафоричних одиниць на позначення топонімів. У художньо-семантичній площині українського поета Бориса Олійника виділено такі розряди топонімів: хороніми – Україна, Київщина, ойконіми – Полтава, Лубни, Чорнобиль, Запорозжжя, Київ, Жовті Води, Зачепилівка, Диканька, Чорнухи, гідроніми – Дніпро, Ворскла, Трубіж, Буг, Удай, Стікс, Лета, Тиса, Чорне море, ороніми – Сапун-гора, Карпати, Олімпова круча, урбаноніми – Хрещатик, Софіївський собор.

Ключові слова: топонім, домінанта, семантика, конотація, мовна картина світу.

Постановка проблеми. Посилення інтересу сучасної української лінгвістики до когнітивного аспекту дослідження мови, до з'ясування, яким чином мова інтерпретує світ, реалізуючи ментальні особливості етносу та систему його цінностей, – зумовлює **актуальність** роботи.

Галузь знань, що всебічно вивчає географічні назви – їх походження, смислове значення, зміни в написанні, вимову, називається топонімікою. Вона належить до міждисциплінарних напрямів лінгвістичного дослідження. **Топоніміка** – це наука про походження географічних назв (від гр. «toros» – місце й «опута» – назва, найменування, ім'я), але топоніміка – поняття загальне. У сукупності її значень існує своєрідна градація. Топоніміка включає такі поняття: 1) гідроніми (назви річок, озер, колодязів і т.д.); 2) фоніми (назви курганів); 3) ойконіми (назви населених пунктів); 4) урбаноніми (назви вулиць, площ, будівель); 5) ороніми (назви хребтів, гір, долин, ярів, впадин і ущелин); 6) хороніми (назви країв і країн) [8, с.56].